

MARIA DOMBROWICZ
WSP w Bydgoszczy

PARKI WIEJSKIE WOJEWÓDZTWA BYDGOSKIEGO W ASPEKTCIE MOŻLIWOŚCI TURYSTYCZNEJ ADAPTACJI

Parki wiejskie usytuowane na terenach wsi należą do tych jednostek przestrzennych krajobrazu województwa, które zostały specjalnie ukształtowane plastycznie i funkcjonalnie na przestrzeni różnych okresów historycznych powstawania sztuki ogrodowej w Polsce^X(2). Nazywane są często parkami podworskimi z uwagi na genezę ich zakładania przy dworach lub dworkach lub zespołami parkowo-pałacowymi (przy okazałych budowlach parkowych).

Na obszarze województwa bydgoskiego przeważają parki okresu XIX wieku i początków XX wieku (3). Są to parki krajobrazowe – tzw. parki angielskie, urządzone głównie dla celów reprezentacyjno-rekreacyjnych właścicieli, chociaż nie brakuje i parków o nie zamierzonym układzie kompozycyjnym. Zachowane tam aleje, szpalery drzew czy żywopłoty świadczą przede wszystkim o funkcji osłonowo-izolacyjnej wobec budowli mieszkalnych i gospodarczych.

Parki krajobrazowe w odróżnieniu od parków pochodzących z XVIII wieku projektowane były na zasadzie naśladowania piękna przyrody. W ich kompozycjach wykorzystano formy naturalne krajobrazu, tj.: wzgórza, doliny, akweny wodne, zespoły leśne i łąki (Rys. 1). Z parków zaprojektowanych w XVIII wieku obecnie pozostały jedynie czytelne ich fragmenty, zachowane na terenie dwunastu parków wiejskich. Są to: szpalery drzew, regularne aleje, rzeźby ogrodowe, fontanny i budowle, cenne pozostałości typowego ogrodu okresu baroku (Rys. 2). Obydwa typy kompozycji, które przetrwały na terenach parków wiejskich są ważnymi elementami środowiska przyrodniczego człowieka.

Współcześnie, parki wiejskie od ponad czterdziestu lat zmian we własności, są nadal dowodem umiejętności planistów i ogrodników w wykorzystaniu przestrzeni, stając się świadectwem rozwoju kulturalnego polskiego społeczeństwa.

Z uwagi jednak na zmianę użytkowników i sposobów gospodarowania, parki wiejskie są również negatywnymi przykładami użytkowania przestrzeni. Szczególnie w ostatnich latach widoczna jest postępująca degradacja walorów przyrodniczych i historycznych parków wiejskich, przez nieprawidłowe ich użytkowanie. Drzewostan parków jest wycinany w celach pozyskiwania drewna opałowego lub użytkowego. Szata roślinna parków zmienia swoją zamierzoną wcześniej kompozycję przez prowadzenie na terenach parków linii energetycznych, telefonicznych i ciepłowniczych. Przejawy niszczenia parków, a nawet i ich dewastacji charakteryzują negatywne przykłady lokalizacji na ich obszarach obiektów kubaturowych typu: budynków gospodarczych, garaży, szop i hydroforni. Na terenach parków wiejskich urządzone są boiska sportowe. W miejscach wyraźnie zachowanych linii kompozycyjnych zakładane są ogródki warzywne, sady owocowe, wybiegi dla bydła i drobiu. Często też na terenach parków sadzony jest drzewostan niezgodnie z siedliskiem lub sytuowany w miejscach niewłaściwych dla tych celów, niszcząc w ten sposób czytelną kompozycję.

Nieznane są wśród administratorów parków wartości ich szaty roślinnej. Określić je można jako wymierne i niewymierne. Do wartości wymiernych należy zaliczyć roślinność,

^XDo połowy XVIII wieku parki znane były pod nazwą ogrodów ozdobnych. Nazwa park przyjęła się w drugiej połowie XVIII wieku, kiedy w sztuce ogrodowej zapanował nowy styl kompozycji parków – styl krajobrazowy.

zarówno rodzimą jak i introdukowaną, składającą się na układy przestrzenno-kompozycyjne. Wartość tę określić można z dwóch punktów widzenia:

- 1) jako wartość materialną,
- 2) jako wartość biologiczną.

Wartość materialną parków rozpatrywać trzeba w kategoriach ekonomicznych. Jest nią dająca się szacować – wartość zróżnicowanego gatunkowo drzewostanu parkowego. Według przybliżonych szacunków dokonanych przez Olczaka (5) dla kilku tysięcy średnich, tj. trzy-hektarowych powierzchni parków, materialną wartość szaty roślinnej ocenić można na 230 mld złotych. W wartości tej zawarta jest wycena drzewostanu parków jak i normatywne koszty, jakie trzeba ponieść aby od podstaw wyhodować taki sam drzewostan. Inne szacunki wartości materialnej szaty roślinnej ustalają, że 200 okazów wyrosniętych drzew należy oszacować na 200 mln złotych. Jest to jedna z metod oceny wartości parków wiejskich.

Z rozważań tych wynika jednoznacznie, że parki wiejskie obecnie to nie tylko dobra kultury, ale i dobra materialne o charakterze zasobów środowiska przyrodniczego.

Wartość biologiczną szaty roślinnej dobrze określają nieliczne jeszcze prowadzone w Polsce badania, próbujące ukazać ogromny wpływ biocenotyczny parków jako skupisk zieleni wysokiej. Parki są miejscem produkcji tlenu o dużej roli w kształtowaniu warunków higienicznych i zdrowotnych wsi, miejscem gnieźdzenia się pożytecznego dla rolnictwa ptactwa. Stwierdzono korzystny wpływ parków na kształtowanie warunków ekologicznych terenów przyległych. W parkach wiejskich występują populacje wielu gatunków drzew rzadko spotykanych w monokulturach leśnych, a zróżnicowane zespoły roślinne wskazują na naturalne i potencjalne możliwości produkcyjne siedliska. Szczególną wartość biologiczną mają parki zlokalizowane na terenach odlesionych (Kujawy) modyfikując klimaty lokalne.

Wartościami niewymiernymi parków są wartości: historyczne, naukowe, dydaktyczne, kulturowe i społeczne.

Wartość historyczna. Wynika ona z okresu historycznego, w którym parki zostały urządzone dając pogląd o panujących wówczas modelach rozwiązań przestrzeni, sposobach zagospodarowania wsi i stosunkach wśród społeczności wiejskiej.

Wartość naukowa. Zawiera ona ogromny zakres problemów z różnych dyscyplin nauki, takich jak: historia sztuki, architektura krajobrazu, dendrologia, geobotanika, ochrona przyrody, ekologia i ochrona środowiska. Dla tych dyscyplin parki stanowią przedmiot badań naukowych będąc jednocześnie przykładem popularyzacji wiedzy i osiągnięć z tego zakresu.

Wartość dydaktyczna. Wiąże się z wartościami parku jako obiektu przyrodniczego i historycznego. Służą one zasadzie poglądowego nauczania: biologii, ekologii, ochrony przyrody, ochrony środowiska, historii i architektury krajobrazu na różnych szczeblach dydaktycznych począwszy od szkół podstawowych, średnich, po szkoły wyższe.

Wartość kulturowa. Wynika z historycznej obecności parków w krajobrazie polskiej wsi. Są one świadectwem rozwoju kulturalnego społeczeństwa polskiego (6).

Wartość społeczna. Określają ją możliwości szerokiego wykorzystania parków na cele społeczne: użytkowe, rekreacyjne i turystyczne.

Przytoczone wartości parków, jak i złożone problemy współczesnego ich funkcjonowania, nie sprzyjają możliwościom większego – niż to jest obecnie – wykorzystania na ogólnospołeczne cele – w tym również turystyczne. Ciągłe aktualna i pilna potrzeba ratowania walorów kulturotwórczych, przyrodniczych i poznawczych parków wymaga nowego, współczesnego spojrzenia na ich złożone problemy. Jedną z wielu możliwości jest zagadnienie turystycznej adaptacji parków wiejskich. Wiąże się ono z przeprowadzeniem odrębnej

oceny wartości parków dla celów turystycznych, pod kątem wartości wymiernych i niewymiernych, jak i atrakcyjności parku jako kompleksu bodźców oddziałujących na turystów. Do bodźców tych należy zaliczyć zdrowotne, estetyczne i poznawcze wartości parków. Atrakcyjność parków dodatkowo wspomaga usytuowanie ich w obrębie stref podmiejskich, rejonów turystycznych czy ważnych tras i szlaków turystycznych. Pełnienie funkcji turystycznej przez parki wymaga szczególnego ich przystosowania.

Każdy park z osobna jest mniejszym lub większym dziełem sztuki ogrodowej. Programy organizacji turystyki muszą zatem różnić się od siebie. W parkach reprezentujących historyczną wartość, zachowujących znamiona kompozycji, nie można lokalizować urządzeń służących celom turystycznym. Większe możliwości adaptacji turystycznej istnieją natomiast na terenie tych parków, które utraciły cechy stylowe i są obecnie skupiskiem wiekowego drzewostanu.

Dla każdego parku wiejskiego z osobna – potencjalnego obiektu zainteresowania turystycznego, zależnie od jego wielkości, położenia urbanizacyjnego, charakteru kompozycji określane być muszą warunki udostępniania turystycznego. Podać je powinny sporządzone, odrębne, naukowe studia o charakterze przyrodniczym i programowo–przestrzennym. Przedmiotem studiów przyrodniczych winny być: właściwości przyrodnicze parku, jego znaczenie ekologiczne dla wsi i jej okolicy, rozpoznanie zagrożeń i uciążliwości otoczenia parku. Studia programowo–przestrzenne dotyczyć powinny koncepcji zagospodarowania turystycznego parków w powiązaniu z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

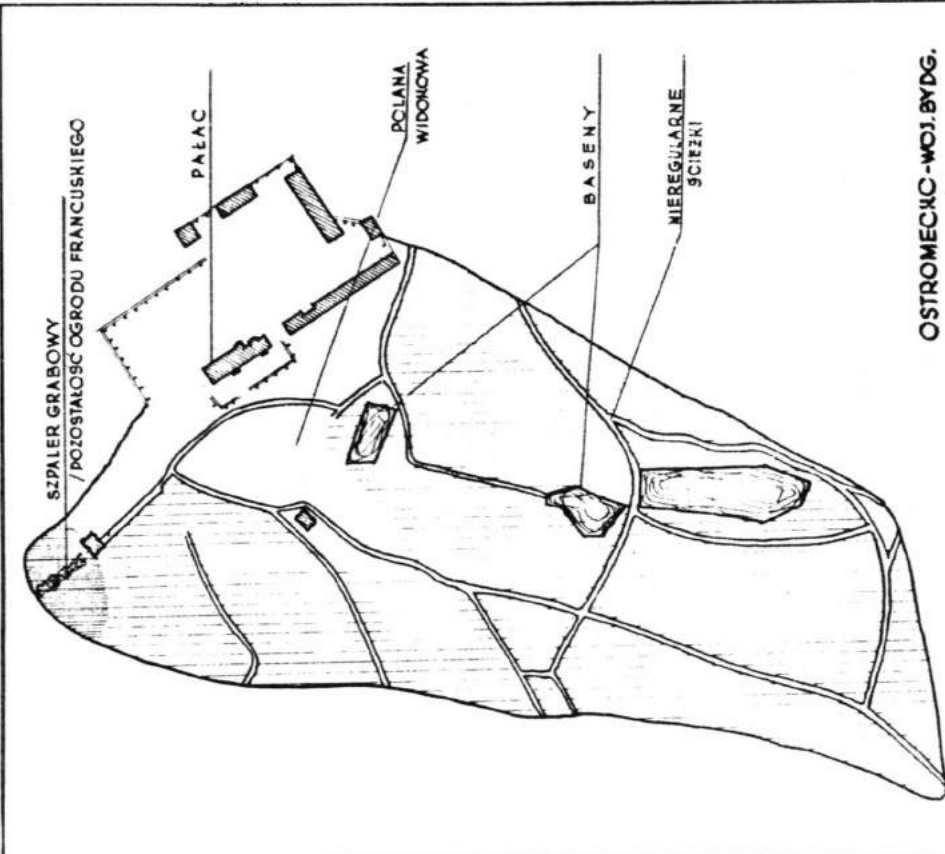
Ze względu na to, że większość z zachowanych parków w województwie wymaga obecnie gruntownej renowacji całości założeń przestrzennych lub ich elementów składowych, projekty adaptacji turystycznej parków powinni wykonywać specjaliści z zakresu sztuki ogrodowej, architektury krajobrazu i ochrony środowiska.

Różniące zainteresowanie turystyką wśród społeczeństwa województwa bydgoskiego, jego walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi stwarza dobre warunki do podniesienia rangi parków wiejskich jako godnych zwiedzania przez turystów (3). Mając na uwadze nadrzędny cel ochrony zachowanych wartości przyrodniczo–historycznych parków, udostępnianie ich dla wędrownych form turystyki krajoznawczej, szkolnych wycieczek i krajoznawczych wyjazdów weekendowych uznać należy za najwłaściwsze sposoby wykorzystania tych terenów dla turystyki.

Istnieją także możliwości szerszego wykorzystania obiektów parkowych dla celów turystyki pobytowej, tj. dla wypoczynku osób z małymi dziećmi i osób trzeciego wieku, stworzenia ośrodków szkoleniowo–dydaktycznych, obiektów muzealnych a nawet i hotelowych. Adaptacja parków wiejskich dla zróżnicowanych celów turystycznych w rozsądnych kosztach materiałowo–technicznych może być jednym ze sposobów ochrony, szansą ratowania tych zasobów przyrodniczo–kulturowych przed postępującą dewastacją.

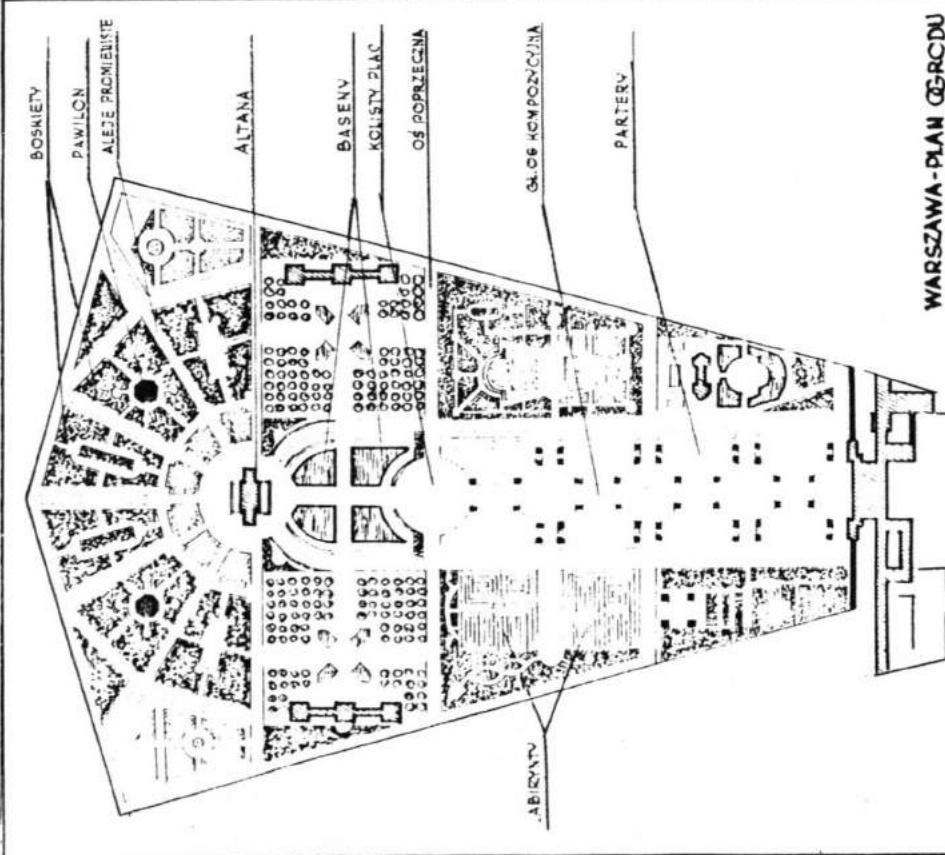
LITERATURA

- (1) Bogdanowski J.: *Natura i kompozycja*, W: *Przyroda i kultura*. Warszawa 1987
- (2) Ciołek G.: *Ogrody polskie*. Warszawa 1978
- (3) Dombrowicz M.: *Rekonesans w parkach wiejskich województwa bydgoskiego „Aura”* 1979 nr 11
- (4) Majdecki Z.: *Historia ogrodów*. Warszawa 1981
- (5) Olaczek R.: *Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego*. Warszawa 1981
- (6) Zątek W., Nowak J.: *Parki podworskie na obszarze województwa piłskiego*, W: *Przydatność środowiska lewego dla turystycznych form rekreacji*, Z warsztatów badawczych AWF. Warszawa 1985

OSTROMECKO - WOJ. BYDG.
 TYP OGRODU ANGIELSKIEGO

rys. 1.

WARSZAWA - PLAN OGRODU
 SASKIEGO
 TYP OGRODU FRANCUSKIEGO

rys. 2.

СТАРИННЫЕ ПАРКИ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ АДАПТИРОВАННИИ

Содержание

Трактовка проблемы охраны человеческой среды, заинтересованность наукой, проблемами природы, культуры и экономики, создают условия, благодаря которым и старинные парки могут в большей степени быть общественно желанными объектами для туризма.

Большую часть старинных парков будучи в хорошем состоянии и использовании можно приспособить для целей туризма, развивая туристские и рекреативные функции.